
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.46(477.51)

Т. А. Рябова, к. е. н., доцент,
І. Б. Рябов, к. е. н.**СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПОСЛУГ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Анотація. Розглянуто основні проблеми розвитку ринку послуг Чернігівської області. Виявлено перелік факторів, які сприяють стрімкому розвитку сфери послуг регіону.

Ключові слова: послуга; сфера послуг; ринок послуг; невиробнича сфера.

Т. А. Рябова, к. э. н., доцент,
И. Б. Рябов, к. э. н.**СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА УСЛУГ ЧЕРНИГОВСКОЙ ОБЛАСТИ**

Аннотация. Рассмотрены основные проблемы развития рынка услуг Черниговской области. Выявлен ряд факторов, которые способствуют стремительному развитию сферы услуг региона.

Ключевые слова: услуга; сфера услуг; рынок услуг; непродовольственная сфера.

Т. А. Riabova, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
I. B. Riabov, Candidate of Economic Sciences**STATE AND PROSPECTS OF THE MARKET FOR SERVICES CHERNIHIV REGION**

Abstract. The basic problems of development of the market of services of Chernihiv region. A number of factors that contribute to the rapid development of the service sector in the region.

Keywords: service; service industry; market services; non-productive sphere.

Актуальність. Рівень розвитку ринку послуг є важливою передумовою функціонування економіки будь-якої держави, сприяючи поглибленню всіх суспільно-економічних контактів і зв'язків, підсилюючи економічний потенціал регіонів. В Чернігівській області, в умовах постійного зниження обсягів промислового виробництва, розвиток ринку послуг набуває все більшого значення.

Постановка проблеми. Економічні реформи, розгорнуті в нашій країні, передбачають комплексний розвиток нових господарських відносин в усіх ланках економіки, формування гнучкої системи управління та створення необхідних умов для розвитку підприємницької діяльності. Ринок послуг як в цілому по Україні, так і по регіонах, розвивається більш швидкими темпами, ніж промисловий, що створює великий потенціал для довгострокового розширення виробництва. Тому на сьогодні необхідним є дослідження тенденцій розвитку регіональних ринків послуг, їх сучасного стану та перспектив.

Аналіз досліджень і публікацій. Значний внесок в дослідження вищезазначеної проблеми зробили такі вчені: В. Апопій [1], І. Бойко, Т. Бушменко, М. Окландер, Р. Заблодська, А. Войчак, Є. Голубков, Л. Співак, В. Захожай, О. Моргулець [4], А. Чухно, М. Шаленко, В. Юхименко та інші дослідники.

Метою статті є визначення стану та перспектив розвитку ринку послуг в Чернігівській області. Дослідження тенденцій розвитку ринку послуг дасть можливість усвідомити потенціал впливу сфери послуг на процес суспільного розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвинений ринок передбачає не тільки наявність ринку товарів, але й ринку різноманітних послуг. При цьому ринок послуг розглядається як сфера обміну послугами, які є результатом праці підприємств невиробничої сфери.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Сфера послуг – один із трьох секторів економіки, який включає економічну діяльність, пов'язану з послугами. У розвинутих країнах третинний сектор економіки найбільший за кількістю працівників і зростає найшвидшими темпами. Саме сфера послуг складає в економічно розвинутих країнах основну частину економіки (більше 50%). Сферу послуг часто відносять до постіндустріального економічного устрою.

Для визначення стану та перспектив розвитку ринку послуг в регіоні необхідно порівняти закономірності економічного розвитку України та Чернігівської області. Для аналізу використано данні Державного комітету статистики України за 2012-2014 роки (табл. 1).

Таблиця 1

**Випуск за видами економічної діяльності за 2012-2014 роки
(у фактичних цінах), млн. грн.**

Види економічної діяльності	Україна			Чернігівська обл.		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	269983	315546	381227	11072	12052	15820
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	153036	155870	156192	3032	2490	3240
Переробна промисловість	974924	904052	975675	11658	11111	13630
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря млн. грн.	144578	140522	148408	2553	2439	2641
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	24070	22417	23465	388	318	445
Будівництво	184751	174158	162551	1227	1084	1631
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	399249	409406	442955	4567	4594	5248
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	222425	231003	217287	2542	2612	2213
Тимчасове розміщення й організація харчування	24993	24884	21438	241	257	296
Інформація та телекомунікації	90269	99269	105116	500	567	717
Операції з нерухомим майном	126209	140627	139848	2222	2481	2694
Професійна, наукова та технічна діяльність	88024	97333	92230	493	479	508
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	34563	37560	35938	295	348	326
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	89101	97642	117168	2624	2906	3713
Освіта	106702	112780	106305	2111	2229	2309
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	80542	78876	71755	1531	1384	1435
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	18283	20512	19135	249	302	297
Надання інших видів послуг	18855	20809	20508	324	422	432

Джерело: складено за даними [2; 5]

Сумарна частка аграрного сектору, промисловості і будівництва превалює над сферою послуг за показником випуску як в Україні, так і в Чернігівській області. Так по Україні в 2014 р. частки секторів за показником випуску розподілились таким чином: аграрний – 12%, промисловість – 40%, будівництво – 5% і послуги – 43%. По Чернігівській області в тому ж році частка секторів

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

становила – 27%, 35%, 3% і 35% відповідно. Таке співвідношення характеризується специфікою економіки області, основу якої складають розвинена промисловість та продуктивне сільське господарство.

В 2014 р. в Україні найбільші частки загального обсягу реалізованих послуг припадали на три секції сфери послуг, зокрема послуги "Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів" – 31,9%, "Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність" – 15,6% та "Операції з нерухомим майном" – 10,1%. А по таких секціях сфери послуг як "Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок", "Надання інших видів послуг", "Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування" питома вага в обсязі наданих послуг склала – 1,4%, 1,5%, 2,6% відповідно.

У Чернігівській області можна відзначити схожі тенденції з Україною в цілому. Питома вага в обсязі наданих послуг займає "Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів", "Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування" та "Операції з нерухомим майном", які становили у 2014 р. 26%, 18,1% та 13,3 % відповідно. Послуги секції "Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність" склали 11,0%. Найнижчі показники по секціях "Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування" та "Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок" – 1,6% та 1,5% відповідно.

Основні показники роботи підприємств сфери послуг Чернігівської області за 2012-2014 роки наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Основні показники роботи підприємств сфери послуг Чернігівської області за 2012-2014 роки

	2012	2013	2014
Кількість діючих підприємств на кінець року	1563	1623	1536
Обсяг реалізованих послуг (у ринкових цінах), тис. грн.	3125187,8	3238766,3	2845144,5
у тому числі			
населенню	808499,5	792513,4	841751,7
підприємствам (установам)	1398876,5	1534297,2	1450835,9
іншим категоріям споживачів	31969,3	60508,1	51127,4
Обсяг реалізованих послуг населенню, у % до загального обсягу	25,9	24,5	29,6
Податок на додану вартість, тис. грн.	357972,5	360479,7	289952,8
Проміжне споживання, тис. грн.	1380533,6	1428400,1	1472272,5

Джерело: складено за даними [2; 3]

Обсяг послуг, реалізованих споживачам підприємствами сфери послуг за 2014 р., становив 2845,1 млн. грн. Частка послуг, реалізованих населенню, становила 29,6% від загального обсягу. У середньому одному жителю області за цей рік було надано послуг на 2667 грн. Споживання послуг жителями міст та районів області коливається в межах від 81,71 грн. на одну особу в Срібнянському районі до 7367,08 грн. у м. Чернігові. На кінець 2014 р. в області діяло 1536 підприємств сфери послуг. Характерною є концентрація підприємств у містах обласного значення – понад 57% всіх підприємств (876 одиниць), що створюють 88,6% доходу в регіоні від надання послуг, розміщені в чотирьох містах обласного підпорядкування – Чернігові, Ніжині, Н.-Сіверському, Прилуках, в яких проживає – 41,9% всього населення області.

Для забезпечення ефективності роботи підприємств сфери послуг особливе значення має як концентрація підприємств, так і відстань до потенційного споживача, яка створює комфорт споживання послуг. У табл. 3 наведено обсяг послуг, реалізованих споживачам підприємствами сфери послуг Чернігівської області за 2012-2014 роки (в цілому та по районах). Як видно з даних табл. 3 тільки чотири райони Чернігівської області мають частку послуг більше 1% від загального обсягу послуг, реалізованого споживачам, а саме: Бобровицький – 1,29%, Козелецький – 1,20%, Прилуцький – 1,21% та Щорський 2,01%. Найгірша ситуація в області в Срібнянському й Талалаївському районах. Там частку послуг від загального обсягу послуг, реалізованого споживачам становила – 0,03% та 0,05% відповідно.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Найбільша частка загального обсягу реалізованих послуг припадала на послуги у сфері "Інформації та телекомунікацій" – 36,8%, "Транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності" – 35,6%.

В таких сферах, як: освіта; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок ринкові відносини не тільки мають свою специфіку, але і обмежені можливості. Тут завжди присутній значний неринковий сектор, у тому числі державні організації та установи. Більш того, саме вони займають у цих галузях домінуюче положення [6].

Разом з тим, на розвиток економіки та соціальної сфери Чернігівської області впливають невирішені проблемні питання, головними серед яких залишаються:

- високий рівень зносу основних фондів житлово-комунального господарства, що призводить до високої енергоємності та матеріалоємності виробництва;
- обмеженість інвестиційних ресурсів;
- обмежений доступ до кредитних ресурсів;
- обмеженість ресурсів, що спрямовуються на соціально-економічний розвиток регіону та модернізацію інфраструктури;
- складна демографічна ситуація та низька щільність населення, що призводить до збільшення вартості соціальних послуг;
- нерівномірність розвитку територій та зростання у зв'язку з цим внутрішньо регіональних соціально-економічних диспропорцій;
- недостатній рівень забезпечення послугами транспорту та зв'язку, зокрема доступом до глобальної мережі Інтернет у сільських населених пунктах області;
- значна кількість малокомплектних шкіл та недостатній рівень охоплення дошкільною освітою у сільській місцевості.

Вирішення цих проблем дасть можливість для комплексного розвитку Чернігівської області, підвищить рівень її конкурентоспроможності, забезпечить стійке економічне зростання та розвиток людського потенціалу.

Таблиця 3

**Обсяг послуг, реалізованих споживачам підприємствами сфери послуг
за 2012-2014 роки, тис. грн.**

	2012	2013	2014
1	2	3	4
Чернігівська область	3125187,8	3238766	2845145
м. Чернігів	1225504,8	2574661	2178445
м. Ніжин	208031,6	189347,7	201093,1
м. Н.-Сіверський	18628,5	17801,8	22404,9
м. Прилуки	116942,3	107235,4	119329,7
райони			
Бахмацький	33444,6	23712,7	22155,2
Бобровицький	56782,2	45382,8	36776
Борзнянський	12439,5	16451,4	20552,1
Варвинський	10655,5	3602,3	3036,4
Городнянський	13795,3	6283,5	8693,6
Ічнянський	20143,1	10367,5	11055,8
Козелецький	37576,4	23465,7	34169,3
Коропський	10731,4	5645,4	4508,4
Корюківський	21408,4	15228,4	18877,3
Куликівський	11661,5	3354,9	3954,3
Менський	31527,6	25037,9	18696
Ніжинський	8407,2	2223,3	2545,2
Носівський	9226,1	17135,3	3100,1
Прилуцький	79305,9	58388,5	34510,9
Ріпкинський	13357,0	5061,5	4614,1
Семенівський	13806,0	10447	9445,8

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Продовження таблиці 3

1	2	3	4
Сосницький	8529,1	3335,5	2859,4
Срібнянський	4215,6	1043,9	944,3
Талалаївський	4471,1	1528,2	1534,7
Чернігівський	35843,3	24534,6	24680,5
Щорський	64175,6	47489,7	57162,9

Джерело: складено за даними [2; 3; 5]

Висновки. Для підприємств і установ сфери послуг в умовах переходу на ринкові відносини особливо важливим є такий принцип, як самостійність у прийнятті рішень самим суб'єктом, що господарює, який несе всю повноту відповідальності за ефективність цих рішень, безперервність процесу відтворення.

Поряд з розвитком ринкових принципів надання послуг населення, держава за допомогою активної фінансово-економічної політики повинна корегувати регіональні та міжгалузеві диспропорції розвитку послуг та розробляти заходи по стимулюванню розвитку високоприбуткових сфер послуг.

Література

1. Апопій, В. В. Організація і технологія надання послуг : навч. посіб. / В. В. Апопій, І. І. Олексін, Н. О. Шутовська, Т. В. Футало; за ред. В. В. Апопія. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 312 с.
2. Головне управління статистики у Чернігівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chernigivstat.gov.ua/>.
3. Діяльність підприємств сфери нефінансових послуг : статистичний бюлетень / Державний комітет статистики України, Головне управління статистики у Чернігівській області. Чернігів : [б. в.], 2014. 37 с. : табл.
4. Моргулець, О. Б. Менеджмент у сфері послуг : навч. посіб. / О. Б. Моргулець. – К. : Центр учб. л-ри, 2012. – 384 с.
5. Регіони України 2015 [Електронний ресурс] : Статистичний збірник. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/-publ2_u.htm.
6. Рябова, Т. А. Особливості та перспективи розвитку сфери послуг в Україні / Т. А. Рябова, І. Б. Рябов // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (3-4 червня 2016 року м. Переяслав-Хмельницький). – 2016. – С. 119–121.

References

1. Apopi, V. V., Oleksin, I. I., Shutovska, T. V. Futalo (2006). Orhanizatsiia i tekhnolohiia nadання posluh [Organization and Technology of Service]. Kyiv : VTs «Akademiia», p. 312 [in Ukrainian].
2. Holovne upravlinnia statystyky u Chernihivskii oblasti [Department of Statistics in Chernihov region]. Retrieved from: <http://www.chernigivstat.gov.ua/>.
3. Diialnist pidpriemstv sfery nefinansovykh posluh : statystychnyi biuleten / Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy [Activities of enterprises in the sphere of non-financial services: statistical bulletin]. (2014). Holovne upravlinnia statystyky u Chernihivskii oblasti - State Committee of Statistics of Ukraine, the Main Department of Statistics in the Chernihiv region. Chernihiv [in Ukrainian].
4. Morhulets, O. B. (2012). Menedzhment u sferi posluh [Management in the service sector]. Kyiv [in Ukrainian].
5. Rehiony Ukrainy 2015 [Regions of Ukraine 2015]. Statystychnyi zbirnyk. – Statistical Book Retrieved from: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm.
6. Riabova, T. A., Riabov, I. B. (2016). Osoblyvosti ta perspektyvy rozvytku sfery posluh v Ukraini [Features and prospects of development of the service sector in Ukraine]. Tendentsii ta perspektyvy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsii : Materialy KhIV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii - Trends and prospects of development of science and education in the context of globalization: Proceedings of the XIV International scientific and practical Internet-conference, pp. 119–121 [in Ukrainian].

Надійшла 29.06.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Рябова, Т. А. Стан та перспективи розвитку ринку послуг Чернігівської області / Т. А. Рябова, І. Б. Рябов // Науковий вісник Полісся. – 2016. – № 3 (7). – С. 112-116.